

УДК 94(439+477)“1956”

Володимир Луцай

канд. іст. наук, доц.
Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова
03037, Україна, Київ, вул. Освіти, 6
E-mail: iionpu@ukr.net

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІМПЕРСЬКІ ІНТЕРЕСИ РОСІЇ — ЗАГРОЗА НЕЗАЛЕЖНОСТІ Й ДЕРЖАВНОМУ СУВЕРЕНІТЕТУ НАРОДІВ І КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ (НА ПРИКЛАДІ УГОРЩИНИ Й УКРАЇНИ)

У статті здійснено порівняльний аналіз подій Угорської революції 1956 року, з одного боку, та Революції Гідності, анексії Криму й розв'язаної Російською Федерацією війни на сході сучасної Української держави, з іншого. Автор наголошує, що в обох випадках держави імперського типу, в середині ХХ ст. — СРСР, на початку ХХІ ст. — Російська Федерація, демонструють приклад втручання в справу іншої держави, з широким залученням спецслужб і військових підрозділів.

Ключові слова: Угорщина, Україна, СРСР, Російська Федерація, революція, політика невтручання держав Європи.

Volodymyr Luscaj

PhD in History, Associate Professor
National Pedagogical Dragomanov University
6, Osvity Street, Kyiv, 03037, Ukraine
E-mail: iionpu@ukr.net

GEOPOLITICAL IMPERIAL INTERESTS OF RUSSIA AS THE THREAT TO INDEPENDENCE AND STATE SOVEREIGNTY OF EASTERN EUROPE'S PEOPLES AND COUNTRIES (ON THE EXAMPLE OF HUNGARY AND UKRAINE)

The article carries out a comparative analysis of events of the 1956 Hungarian Revolution, on the one hand, and the Revolution of Dignity, the annexation of the Crimea, the war of occupation being waged by the Russian Federation in the east of modern Ukraine, on the other hand. The author

stresses that in both cases the imperial states, in the mid-twentieth century — USSR, in the early twenty-first century — The Russian Federation, demonstrate an example of interfering in the internal governance of the other State, with the broad involvement of secret services and military units.

Keywords: *Hungary, Ukraine, USSR, Russian Federation, revolution, non-interventionism of European States.*

Сьогодні ми відзначаємо 60-ту річницю Угорської революції 1956 р. Восени 1956 р. волелюбний угорський народ виступив проти тоталітаризму й комуністичної сталінської деспотії, прагнучи широкої демократизації і докорінних змін. Однак іноземне втручання у справи Угорщини, зокрема, комуністичного режиму СРСР, із застосуванням радянських військових підрозділів, дислокованих на території країни, і додатково введених з території СРСР, репресивного апарату угорського комуністичного тоталітарного режиму тощо, зупинило розгортання національно-визвольного руху в Угорщині, втопивши його в крові тисяч борців за справжню Незалежність.

Події в Україні, починаючи від кінця 2013 р. й до сьогоднішнього дня, зокрема Революція Гідності, анексія Криму і розв'язана Російською Федерацією війна на Сході нашої держави, також демонструють нам приклад іноземного втручання у справи іншої держави, з широким залученням спецслужб та російських військових підрозділів, нетрадиційних способів ведення війни, політичної практики та засобів досягнення зовнішньополітичних цілей, що надзвичайно чітко корелюються з подіями шестидесятилітньої давнини в Угорщині.

В обох випадках зовнішня агресивна сила — держава імперського типу, в середині ХХ ст. у вигляді СРСР, створеного на основі Росії та приєднаних силою державотворчих етносів у форматі так званих радянських республік, на початку ХХІ ст. у вигляді Російської Федерації — спадкоємиці імперського досвіду й буття царської Росії та СРСР, що ще й досі, а за останній період ще більшою мірою оперує імперськими категоріями у своїй внутрішній і зовнішній політиці.

Аналіз історії Угорської революції 1956 р. та її передумов показує, що фактор СРСР мав ключове значення у розвитку не лише трагічних подій осені 1956 р., але й усієї історії Угорської Республіки від «лівацького» повороту 1947–1948 рр. і до революційних перетворень наприкінці 1980-х рр. Так, з 1949 року в суспільно-політичному житті Угорщини за підтримки СРСР почали домінувати комуністи у вигляді прорадянської Угорської партії трудящих (УПТ). УПТ контролювала апарат влади, силові структури, армію і, фактично, правила країною, хоча за результатами виборів у серпні 1947 р., що вже не відображали розстановку сил станом на 1949 р. в Угорщині, мала підтримку менше чверті (23%) загальної

кількості угорської нації¹. Такого результату дозволили досягти маніпуляції з реорганізацією Угорського національного фронту незалежності й витіснення з внутрішньополітичного життя країни інших політичних сил, концептуально організовані безальтернативні вибори до Державних зборів, ухвалення Конституції радянського зразка, перебудова за радянським прикладом органів місцевої влади в 1950 р., встановлення повного контролю над усіма профспілковими та громадськими організаціями, жорсткі, неймовірні за масштабами, репресії сталінського типу у вигляді «концепційних» та «масових» процесів тощо. За зразком тоталітарного комуністичного режиму радянської імперії було реформовано систему державного управління, судову систему, силові структури, армію, зазнала змін і система освіти та виховання, проведено форсовану індустріалізацію і широкомасштабну колективізацію, встановлено гегемонію однієї ідеології і витіснено носіїв інших світоглядів. Державний лад, суспільно-політичне та культурне життя Угорщини набували ознак державного устрою, суспільно-політичного та культурного життя СРСР².

Процеси сталінізації та радянзації Угорщини були інспіровані ззовні, з СРСР, під безпосереднім контролем Й. Сталіна та його оточення³. Завдячуючи підтримці СРСР М. Ракоші побудував в Угорщині тоталітарний режим сталінського типу. Подібне втручання і контроль над Угорщиною чітко проглядається протягом усього періоду 1949–1956 рр., і зокрема, після смерті Й. Сталіна, з початком процесів десталінізації і демократизації суспільно-політичного й соціально-економічного життя Угорщини, після «березневого повороту» 1955 р., після XX з'їзду КПРС, із загостренням внутрішньополітичної ситуації в Угорщині восени 1956 р. і нарешті впродовж Угорської революції 1956 р.⁴

Угорська революція 1956 р. розпочалася 23 жовтня мирною демонстрацією студентів та інтелігенції у Будапешті, до якої згодом приєдналися представники інших верств населення. Її ключовими, часто й трагічними, віхами стали повалення пам'ятника Сталіну, зрозуміле бажання демонстрантів рушити до Парламенту, також і до радіостанції ім. Л. Кошута з метою зачитати свої справедливі вимоги (а після виступу Е. Герьо захопити його там), спроби штурму комплексу будівель радіокомітету, що охоронявся близько п'ятистами озброєних солдат та офіцерів, які застосували гранати зі сльозогінним газом, водомети й вогнепальну зброю на ураження. Це був переломний момент Революції, адже на ранок 24 жовтня серед мирного населення загинуло 350 чоловік, декілька сотень було поранено⁵. Прикметно, що Е. Герьо та ідеолог партії Й. Реваї 23 жовтня заявили кореспонденту «Сабад Неп», що в разі виходу студентів на демонстрацію буде дано наказ стріляти⁶. Далі народний гнів вилився в захоплення будівель радіостанції ім. Л. Кошута, газети «Сабад Неп», вокзалів, аеродрому Фаріхедь, деяких мостів через Дунай, цент-

ральної телефонної станції, поліцейського управління, складів зброї, зенітних батарей Буди, баз автотранспорту, окремих приміщень казарми «Кіліан» по вулиці Юлеї та інших військових частин⁷. Залучення вранці 24 жовтня в рамках реалізації секретного плану «Хвиля» частин Особливого корпусу радянських військ, дислокованих в Угорщині, стрілецького корпусу Прикарпатського військового округу та механізованої дивізії окремої механізованої армії (ОМА), дислокованої у Румунії проти повсталого угорського народу, що чинив затятий збройний опір переважаючим силам радянських військ та сил держбезпеки Угорщини, залучення з 27 жовтня нових радянських військових підрозділів на тлі ефемерних переговорів про виведення радянських військ, підступний арешт угорського військового керівництва на території військової частини поблизу м. Тьоколь, залучення в рамках операції під кодовою назвою «Вихор» проти угорського національно-визвольного руху 17 бойових дивізій⁸, повалення легітимного Національного уряду І. Надя та встановлення маріонеткового режиму Я. Кадара, ставка на внутрішні прорадянські антиугорські сили є подіями і «маркерами» одного порядку, що відображають звичну політичну практику радянської влади, генетично успадковану від російського самодержавства, підходи до досягнення зовнішньо і внутрішньополітичних цілей ціною свободи і незалежності інших народів.

Побіжний аналіз розвитку Угорської революції 1956 р. та її придумання Радянським Союзом настановує на очевидні аналогії з подіями в Україні, починаючи від кінця 2013 р. і до сьогодні. Революція Гідності, що розпочалася з вимог зміни у країні нечисленними представниками студентства й громадських діячів, долучення широких суспільних кіл і політичних партій до протестних акцій після застосування надмірної сили проти молоді 30 листопада 2013 р., загибель перших протестувальників 19 січня на вулиці Грушевського і радикалізація настроїв, мирна хода до Парламенту 18 лютого і вбивства, з застосуванням вогнепальної зброї, протестувальників, криваві розстріли 20 лютого корелюються з подіями початку Угорської революції 1956 р. Анексія Криму і війна на Сході України як прояв воєнної агресії імперської Росії, спрямованої проти України як держави й українського народу, за участі діючих військових підрозділів Російської Федерації, із залученням тренуваних російських найманців, опорою на проросійські антиукраїнські сили й ставкою на маріонеткові фігури, звичні брудні й ганебні залаштункові підходи й дії російської влади та її маріонеток легко співвідносяться з військовою операцією, спрямованою на повернення в імперське стійло волелюбного угорського народу восени 1956 р.

Понад два десятиліття тому розвалився Радянський Союз як держава імперського типу, що поневолювала десятки народів, проте дії сучасної

імперської Росії як спадкоємиці попередніх царської та радянської імперій, спрямовані на завоювання чи зазіхання на незалежність і державний суверенітет інших країн і народів, агресивна, хижацька експансіоністська політика відстоювання економічних власних інтересів за рахунок інших є такими ж за своєю суттю, як і за царату й «советів»⁹.

Як висновок, окремо, але також у контексті очевидних аналогій, слід виокремити зовнішній чинник Угорської революції 1956 р. і трагічних подій в Україні протягом останніх трьох років. Суецька криза як зовнішньополітичне тло каральної воєнної операції, спрямованої на придушення Угорської революції 1956 р., політика невтручання держав Європи та світу в справі країни з орбіти СРСР давно в минулому. Відносно анексії Криму та війни на Сході України подібні аналогії викликає громадянська війна в Сирії, що відіграє роль зовнішнього фактору подій в Україні. Незважаючи на заявлену політичну й фінансову підтримку України США та ЄС, з огляду на небажання військового втручання до конфлікту й ненадання Україні летальної зброї, за умов поміркованих санкцій проти Росії і спорадичних спроб окремих країн ЄС, і що найприкріше — Угорщини, піднімати питання скасування санкцій, з'являються роздуми про готовність, як і шістьдесят років тому, пожертвувати країною і народом, лише тепер Україною, її суверенітетом, долею мільйонів українців заради тимчасових економічних вигід і внутрішньополітичних преференцій.

Не Дай Боже!

Слава Україні!

¹ Алексеев В.М. Венгрия 56: Прорыв цепи. Москва: Независимая газета, 1996. С.74.

² Луцый В.І. Угорська революція 1956 року як наслідок загострення суспільно-політичних та соціально-економічних протиріч в Угорщині у 1949–1956 рр. Київ: НПУ, 2003. 221 с.

³ Восточная Европа в документах российских архивов 1944–1953 гг. Т. 2. 1949–1953 гг. Москва–Новосибирск: «Сибирский хронограф», 1998. 985 с.; Adatok és adalékok a népgazdaság fejlődésének tanulmányozásához 1949-1955. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 1957. 384 о.; Rainer M.J. Távirat Filippov elvtársnak. Évkönyv 1956. VI. Budapest: 1956-os Intézet, 1998. 106–118 о.; Луцый В.І. Угорська революція 1956 року як наслідок загострення суспільно-політичних та соціально-економічних протиріч в Угорщині у 1949–1956 рр. Київ: НПУ, 2003. 221 с.

⁴ Венгрия, апрель–октябрь 1956 года. Из архива ЦК КПСС. Исторический архив. 1993. № 4. С. 103–142; Венгрия, октябрь–ноябрь 1956 года. Из архива ЦК КПСС. Исторический архив. 1993. № 5. С. 132–141; «Мы навели порядок в Венгрии...». Как возник режим Кадара? Документы бывшего архива ЦК КПСС, ноябрь 1956 г. Континент. 1995. № 3. С. 210–248; Середя В.Т. Как решались «вопросы Венгрии». Рабочие записки заседаний Президиума ЦК КПСС, июль–ноябрь 1956 г. Исторический архив. 1996. № 2. С. 73–104; Восточная Европа в документах российских архивов 1944–1953 гг. Т. 2. 1949–1953 гг. Москва–Новосибирск: «Сибирский хронограф», 1998. 985 с.;

“Konzultációk”. Dokumentumok a magyar és a szovjet pártvezetők két moszkvai találkozásáról 1954–1955-ben. Közli: Rainer M.J., Urbán K. *Múltunk*. 1992. 4. sz. O. 124–149; Луцаї В.І. Угорська революція 1956 року як наслідок загострення суспільно-політичних та соціально-економічних протиріч в Угорщині у 1949–1956 рр. Київ: НПУ, 2003. С. 74–187.

⁵ Феїто Ф. Венгерская трагедия или антисоветская социалистическая революция: Перевод с французского. Москва: Издательство «Иностранная литература», 1957. С. 177.

⁶ Méray T. Nagy Imre élete és halála. Budapest: Bibliotéka Kiadó, 1989. Old. 159–162.

⁷ Малащенко Е. «Особый корпус в огне Будапешта». Исторический архив. 1993. № 10. С. 27.

⁸ Карпиченко Н. Кыров А. От плана «Волна» к операции «Вихрь». 1956. Осень в Будапеште. Москва: Март, 1996. С. 90–157; Кыров А.М. Советская карательная акция в Венгрии. (Хроника событий 1956 г. по материалам военного архива.). Конфликты в послевоенном развитии Восточноевропейских стран. Москва: ИПТК «Логос» ВОС, 1997. С. 124.

⁹ URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7byQ6poJOzU>

REFERENCES

1. *Adatok és adalékok a népgazdaság fejlődésének tanulmányozásához 1949–1955.* (1957). Budapest: Központi Statisztikai Hivatal [in Hungarian].

2. Alekseev, V.M. (1996). *Vengrija 56: Proryv cepi.* Moskva: Nezavisimaja gazeta [in Russian].

3. Fejto, F. (1957). *Vengerskaja tragedija ili antisovetskaja socialisticheskaja revoljucija.* Moskva: Izdatel'stvo Inostrannaja literature [in Russian].

4. Karpichenko, N., Kyrov, A. (1996). *Ot plana Volna k operacii Vihr'. 1956. Osen' v Budapeshte.* Moskva: Mart [in Russian].

5. Konzultációk. Dokumentumok a magyar és a szovjet pártvezetők két moszkvai találkozásáról 1954–1955-ben. Közli: M.J. Rainer, K. Urbán. (1992). *Múltunk*, 4, 124–149 [in Hungarian].

6. Kyrov, A.M. (1997). *Sovetskaja karatel'naja akcija v Vengrii. (Hronika sobytij 1956 g. po materialam voennogo arhiva.). Konfliktij v poslevoennom razvitii Vostochnoevropejskikh stran.* Moskva: IPTK Logos VOS [in Russian].

7. Luschaj, V.I. (2003). *Uhors'ka revoljutsija 1956 roku iak naslidok zahostrennia suspil'no-politychnykh ta sotsial'no-ekonomichnykh protyrych v Uhorschyni u 1949–1956 rr.* Kyiv: NPU [in Ukrainian].

8. Malashenko, E. (1993). *Osobyj korpus v ogne Budapeshta. Istoricheskij arhiv*, 10, 22–30 [in Russian].

9. *My naveli porjadok v Vengrii... Kak voznik rezhim Kadara? Dokumenty byvshego arhiva CK KPSS, nojabr' 1956 g.* (1995). *Kontinent*. 1995, 3, 210–248 [in Russian].

10. Rainer, M.J. *Távirat Filippov elvtársnak. Évkönyv 1956.* VI. (1998). Budapest: 1956-os Intézet [in Hungarian].

11. Sereda, V.T. (1996). *Kak reshalis' voprosy Vengrii. Rabochie zapisi zasedanij Prezidiuma CK KPSS, ijul'–nojabr' 1956 g.* *Istoricheskij arhiv*, 2, 73–104 [in Russian].

12. *Vengrija, aprel'–oktjabr' 1956 goda. Iz arhiva CK KPSS.* (1993). *Istoricheskij arhiv*. 1993, 4, 103–142 [in Russian].

13. *Vengrija, oktjabr'–nojabr' 1956 goda. Iz arhiva CK KPSS.* (1993). *Istoricheskij arhiv*, 5, 132–141 [in Russian].

14. *Vostochnaja Evropa v dokumentah rossijskikh arhivov 1944–1953 gg.* (Vol. 2). (1998). Moskva-Novosibirsk: Sibirskij hronograf [in Russian].